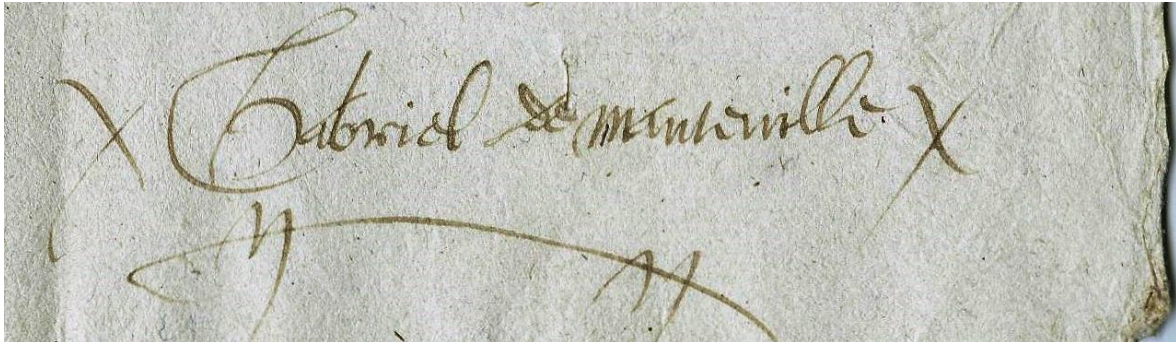

Mandeville in de Nederlanden, Van Zuid naar Noord

ACJ, mei 2016

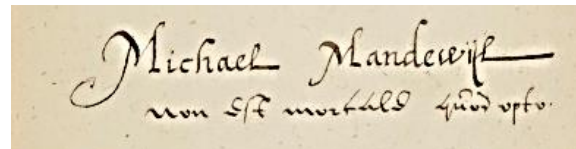

Delfzijl, 6 augustus 1572. Een brief aan de burgemeester en raad van de stad Groningen, ondertekend door kapitein Gabriel de Manteville, de commandant van de vesting Delfzijl. Hij is officier in het leger van de landvoogd en bewoont het familieslot in Mandville, op de grens van het huidige België en Frankrijk.

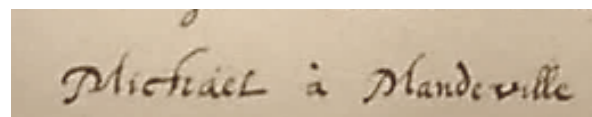
Hij spelt zijn achternaam anders dan de drie broers met de roepnamen *Michiel*, *Beerent* en *Claes* in Leeuwarden doen.

Zij schrijven *Mandewijl*, maar het is feitelijk dezelfde naam en wordt uitgesproken als Mandewiel.

Zo schrijft Michael, geboren in 1576, zijn naam in 1598. Eronder zet hij een zinspreuk: 'non est mortale quod opto' ('t is niet het vergankelijke dat ik verkies').

En terwijl hij in gedrukte documenten in Nijmegen ook als Mandewijl te boek staat, noemt hij zich in 1607 ook

De compagniescommandant in Delfzijl vertrok na vijf jaar, in 1574, naar Leeuwarden. Maar op grond van zijn voornaam kan hij niet de vader van de Leeuwarder jongens zijn, evenmin als zijn broer Nicolas de Mantville, die ook in Delfzijl gelegerd was. Het patroniem van de jongens is *Jans*, *Janszn* of *Joannis* en hun vader was dus een Jan of Joannes.

Er is nog een reden waarom Gabriel niet de vader is. Gabriel overleed in 1601 in Mandville, maar de moeder van de jongens, *Anna Tyepcke* (uitspraak Tiepke) was al in 1593 weduwe. Want toen kreeg zij een gift, zo blijkt uit het register betalingsordonnanties van de ontvanger-generaal van de kloostergoederen in Friesland. Een gift per 07-1593 ten behoeve van de studie van haar zoon Claes in Franeker: 'Is Anna Tyepcke wedue binnen Leeuwarden tot behulp van haer soons Claes Janszn studium ordonnantie van 7 £ gepasseert.' De twee andere zoons krijgen ook betalingen van deze ontvanger-generaal maar de naam van hun moeder staat er dan niet bij.

Gabriel de Manteville had een zoon die Jan of Jean heette, maar die was geboren na 1560 en in 1626 nog in leven.

Behalve een rol in de geschiedenis van de Nederlandse opstand tegen de Spaanse koning hebben de Mantevilles en Jan de Mandewijl, betovergrootvader van Bernard Mandeville, een heel klein geografisch gebied gemeenschappelijk, dat nu officieel Mandville heet. Dit ligt in het uiterste Zuiden van de toenmalige Nederlanden en de noordkant van het gebied is de grens tussen België en Frankrijk, tussen Torgny en Épiez-sur-Chiers aan de grens tussen de huidige Belgische provincie Luxemburg en Frankrijk. Mandewille is Lëtzebuergs of Luxemburgs. Andere schrijfwijzen van deze naam zijn Mandeville en Manteville.

Gabriel behoort tot de adellijke familie aldaar en bewoonde met zijn gezin het stamslot. De nog niet geïdentificeerde vader Jan de Mandewijl(le) zal gezocht moeten worden in de kring van het personeel of boeren van dit domein.

'Mandewille'

Een beweeglijke en onontwarbare lappendeken van feodaliteit, van personele unies, van rechten en verplichtingen van grote en kleine heren en hun grote en kleine vazallen. Het gebied is meertalig. De gewone voertaal is Lëtzebuergs of Luxemburgs.

De wijze waarop de naam Mandewille wordt uitgesproken en gespeld, is verschillend.¹ 'Mandewielle' is een klank waarmee je in het Frans niet uit de voeten kunt. De klemtoon ligt op de eerste lettergreep en bovendien kennen deze talen de Germaanse w-klank niet. Als er een w staat maakt men er een v van. In de w-woorden in het Frans die aan het Duits zijn ontleend wordt de w als v uitgesproken, bijvoorbeeld Wagon als vagon. Ook de d is in dit geval een

¹ Emile Tandel vermeldt als naamkundige synoniemen: Manteville (Mandeville, Mainteville, Monteville), in *Les communes Luxembourgeoises*, deel VII, Table Onomastique, (1894), blz. 220. In de streektaal luidt de naam Mantville. De onduidelijkheid wordt aangestipt in het *Jahrbuch der Gesellschaft für bildende Kunst und vaterländische Altertümer zu Emden* (1895), blz. 211-2: 'Monteville wird hier Mandeville genannt.'

probleem. De Franstalige maakt er Manteville van, want anders komen de Germaanse d en de klemtoon op de eerste lettergreep niet voldoende uit. Het gevolg is dat een Mandeville-onderzoeker in Franstalige bronnen vooral op zoek moet gaan naar Manteville.

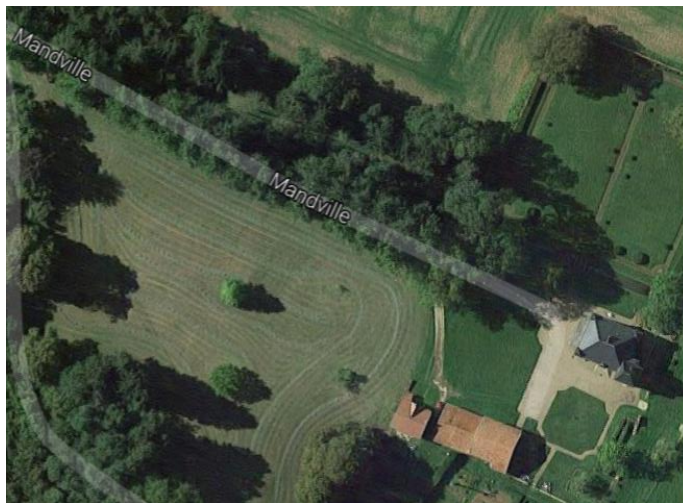

In 'Mandeville' bevindt zich het stamslot van de adellijke familie Manteville. Dit staat op de befaamde, hiernaast afgebeelde kaart van Cassini van Frankrijk (1750) aangegeven als *Mandeville*.

Mandville is thans de officiële naam van de locatie volgens het huidige Franse kadaster en het besluit van 1997 om het slot aan te merken als historisch monument. De kadastrale beschrijving luidt "**Domaine de Mandville** à Epiez-sur-Chiers (54).²

Er zijn vijf kadastrale deelgebieden met 'Mandville': Lieudit Mandville, Lieudit Sous de bois de Mandville, Lieudit les Patis de Mandville, Lieudit Au Dsu Paqui de Mandville en Lieudit Dsu le Bois de Mandville. Ze staan vermeld op de betreffende kaarten van het Franse kadaster, die op het internet te raadplegen zijn.

In Google Maps, trefwoorden "Mandville Éppez-sur-Chiers", staat 'Mandville' als naam van de weg die naar het huidige 'maison forte' leidt. Maar dat gebouw zelf wordt als 'chateau Manteville' aangeduid.

Tussen Epiez-sur Chiers en Mandville ligt nog Huguesville. Een blik op de kaart is voldoende om te zien dat betekenis van '-ville' niet stad is, maar hoeve of verblijf. Huguesville betekent Hugo-hoeve. Mandeville is de hoeve van iemand die Mand heette. Mand is een variant van de oorspronkelijk Germaanse

² Catégorie: Maison forte éléments protégés MH: jardin; verger; canal; installation hydraulique; ; élévation; statue époque de construction: 2e moitié 15e siècle; 17e siècle historique: Mention d' un manoir à Manteville dès 1456. En 1602, maison forte avec colombier et dépendances. En 1903-1904, d' importants travaux de restauration ont modifié l' extérieur (perçement de fenêtres) , mais sans altérer les intérieurs. En 1940, un incendie détruit les intérieurs et la toiture : rénovation postérieure. Parc réalisé en trois périodes : 17e (canal et terrasse adjacente) , 19e (escalier et terrasses) et début du 20e siècle (statuaire de 1921-1922). Propriété d'une personne privée. Date protection MH: 1997/02/13 : inscrit MH partiellement Façades et toitures de l' ancienne maison forte ; les jardins (cad. A 644 à 649, lieudit Mandville, 650, 651, lieudit Sous le bois de Mandville): inscription par arrêté du 13 février 1997. Type d'étude: recensement immeubles MH N° notice: PA54000008 © Monuments Historiques, 1997."

voornaam Mad. Ville komt van het Luxemburgse wille(r), Duits Weiler, dat hoeve of gehucht betekent.

Het slot van Mandville in 1907.

Vijf broers De Manteville

Zoals gezegd staat in Franstalige bronnen meestal Manteville, als familienaam en als benaming van leenrechten en -plichten betreffende Mandville in het kader van het feodale stelsel.

De familie van de Mantevilles behoorde zowel tot de Luxemburgse als de Lorreinse adel. Ze hadden zowel lenen van de hertog van Luxemburg vielen als lenen van de hertog van Lotharingen en Bar. Informatief is het boekje *Manteville en Lorraine* van Maurice-Armand-Marie Thomassin de Montbel (1908).

Verscheidene Mantevilles waren militairen, eerst in dienst van Karel V (1500-1558) en daarna van Margaretha van Parma (1522-1586). Karel V deed in 1555 zijn troon over aan zijn zoon Filips II. Diens halfzuster Margaretha van Parma werd in 1559 zijn landvoogdes over de Habsburgse Nederlanden of Zeventien Provinciën. Het regeringsleger van de landvoogdes bestond uit vijf regimenten. Deze militairen werden 'Walen' genoemd, een naam waarmee iedereen uit de "Belgische (= Nederlandse), Vlaamse en Waalse provincies" werd aangeduid. Margaretha kreeg te maken met het verzet in de nu Spaanse Nederlanden tegen Filips II. De Nederlandse Lente was begonnen. Filips II verving haar in 1567 door de nieuwe landvoogd, de hertog van Alva.

Vroegere eeuwen latend voor wat ze zijn, beginnen we hier met de Mantevilles in de zestiende eeuw.

Alexandre II de Manteville was kapitein van Saulcy of Saussy in de regio Luxemburg. Hij trouwde op 17 april 1526 met Louise de Wal. Ze kregen vijf zonen, achtereenvolgens Gabriel, Alexandre III, Nicolas, Dominique en Gilles. Hun geboortejaren zijn niet precies bekend maar zullen in de periode 1527-1540 liggen. Alexandre II stierf voor 1545, want toen hertrouwde zijn weduwe.

De zonen Gabriel, Alexandre en Nicolas zijn actief geweest in het kader van de opstand in de Nederlanden tegen de heerschappij van Filips II. Gilles en Dominique niet. Gilles, de jongste, kreeg de taak de bezittingen van de wegens hun militaire verplichtingen afwezige broers te beheren. Hij woonde in Villers-le-Rond en bleef vrijgezel. Dominique sneuvelde in 1563 voor Le Havre, dat door de

Engelsen was ingenomen. Hij had geen erfgenamen. Alexandre III, heer van Breux (ca. 1528-1573), gehuwd maar kinderloos, was gouverneur van het Waalse Neufchâteau en kapitein (commandant) van een van de drie compagnieën van het zgn. eerste Waalse regiment, de garde van de landvoogdes Margaretha van Parma.³

Gabriel de Manteville

Met de oudste zoon Gabriel de Manteville (ca. 1527-1601) verplaatst de naam Mandeville zich naar het Noorden van Nederland. Gabriel woonde op het stamslot Mandville en trouwde op 26 mei 1560 met Marie (Manon) de Pouilly. Zij kregen twee zonen, Ferry en Jean, en een dochter Claude of Claudine. Gabriel overleed in 1601, zijn vrouw in 1594. Hun graf bevindt zich in de kerk van Epiez-sur-Chiers.

Het is mogelijk een indruk van hem te krijgen doordat hij in relief is afgebeeld op een grafmonument in Epiez-sur-Chiers. Dit wordt als volgt beschreven.⁴

'De ridder, gekleed met zijn harnas en gespoord, is Gabriel de Manteville; hij heeft kort haar en een volle baard en lijkt - als de kunstenaar die zijn trekken heeft vastgelegd zich op een gelijkenis heeft willen toeleggen - een beetje stevig en niet erg groot; voor hem, op de grond, ligt zijn helm.'

Op 23 mei 1568 verloor het regeringsleger de bekende slag bij Heiligerlee (in Groningen). Daarop stuurde Alva onder meer Gilles de Berlaymont, baron de Hierges (ca. 1540-1579) met tien vendels Walen en Caspar de Robles, heer van Billy (1527-1585), die tot dan gouverneur van Philippeville was, met één vendel

Walen naar Groningen. Gabriel de Manteville was hier ook bij. Hij was, 'par

³ Alexandre III had, 'par commision' van oktober 1566, een compagnie van tweehonderd man voetvolk. In deze hoedanigheid nam hij deel aan de slag bij Oosterweel op 13 maart 1567. In "Den dertiensten van Meerte", een lied uit 1567 over deze slag, die het begin van de Tachtigjarige oorlog inluidde, wordt over hem gezegd: *En Mandeville sterck en boys*. Dit betekent: En Mandeville sterk en listig. In mei 1567 kreeg Alexandre van Margaretha de opdracht om Bergen op Zoom voor haar veilig te stellen. Hij kwam daar op 30 mei 1567 aan en bleef er enkele maanden. In het najaar van 1567 was Alexandre, als plaatsvervanger van Lannoy, commandant van de lijfwacht van Margaretha. Deze functie verviel toen Margaretha in augustus 1568 uit Brussel vertrok. Alexandre werd toen tot gouverneur van het fort Charlemont in Givet benoemd. Hij overleed in 1573.

⁴ *Le chevalier, recouvert de son armure et éperonné, est Gabriel de Manteville ; il porte les cheveux courts, avec toute sa barbe et - si l'artiste qui a fixé ses traits a voulu s'attacher à la ressemblance - paraît un peu fort et pas très grand; devant lui, par terre, est posé son casque.*

commission' van 11 september 1566, kapitein van een vendel of compagnie van tweehonderd man voetvolk.

Na zijn overwinning bij Heiligerlee wilde graaf Lodewijk van Nassau zich meester maken van de stad Groningen. Hij belegerde Groningen vanaf zijn bases in Selwerd, Noorderhoogebrug en Euvelgunne. Gabriel de Manteville trad op voor zijn baas, de landvoogd. Dit blijkt uit het volgende bericht: 'Op 29 en 30 [juni 1568] had men [Lodewijk] besloten het bedoelde beleg te beginnen door een 'contrecampe' [een kamp tegenover een vijandelijk kamp] in te richten, maar door de hevige en constante regen is de zaak op haar plaats gebleven. De schildwacht van de onzen is dichtbij die van de vijanden op schootsafstand met een haakbus, zodanig dat kapitein Manteville, die hem op een ochtend waarnam, een haakbus pakt, op hem schiet en hij dood ter aarde valt, waardoor in hun kamp groot alarm ontstaat.'⁵

Enkele weken later, op 21 juli 1568, versloeg Alva's leger Lodewijk van Nassau bij Jemmingen. In hetzelfde jaar ging De Robles nog weer terug naar Brussel om in 1569 met nog eens zes vendels Walen terug te keren. Alva kondigde de komst van deze vendels in januari 1569 bij de stad Groningen aan. De manschappen werden in de gebieden van Luik en Namen (Luxemburg) geworven door Gilles de Berlaymont, Robles en Londogno. Gabriel de Manteville was bij hen en voerde als kapitein van een van de zes nieuwe compagnieën aan.

Daarna werd hij in 1569 aangewezen tot commandant van de vesting Delfzijl. Zijn voornaam duikt overigens voor het eerst op in een door hem ondertekende brief die zich in het RHC Groninger Archieven bevindt. Gericht aan burgemeesters en raad van Groningen geeft hij erin de namen op van enkele personen die informatie zouden kunnen geven over een geval van het molesteren van een soldaat door enkele boeren uit Termunten op 6 augustus 1572.

Delfzijl was voor Alva strategisch van groot belang tegenover het Oost-Friese Emden, dat een uiterst belangrijke verblijf- en uitwijkplaats voor Nederlandse ballingen en Watergeuzen was.

"Bij het uitbreken van de Tachtigjarige oorlog in 1568 vat de Spaanse hertog Alva het plan op hier een nieuwe vestingstad te bouwen die Marsburg moet gaan heten. Op verzoek van de stad Groningen blijft het plan beperkt tot de bouw van een kleine versterking met vier bastions. In 1569 wordt er vanaf de Eems een mislukte aanslag op deze vesting gepleegd. In 1572 wordt de vesting uitgebreid door stadhouder Caspar de Robles. De Spaanse garnizoenen die er gelegerd zijn voorkomen dat Stad en Ommeland zich bij de opstand aansluiten. Delfzijl is dan een sterke plaats die, volgens Willem van Oranje in een brief aan zijn broer

⁵ "Le 29 et 30 [juni 1568], l'on estoit délibéré de commencer ledict siège par contrecampe, mais, pour la véhémence et continuelle pluye, la chose est demeuré en estât. La sentinelle des nostres est proce à celle des ennemis d'un traict d'arcquebouse, de manière que le capitaine Manteville, l'ayant apperceu une matinée, prent une arcquebouse et la tire mort par terre, à cause de quoy s'esmeut grande alarme en leur camp." Kervyn de Lettenhove, *Relations politiques des Pays-Bas et de l'Angleterre*, vol. v, *Gouvernement du Duc D'Albe*, partie i (1886), p. 118.

Lodewijk van Nassau, slechts met behulp van goede soldaten en artillerie is in te nemen.”

Een ultimatum van de Watergeuzen aan Gabriel op 12 juni 1572 om hem te bewegen Delfzijl over te geven, legde hij naast zich neer. Een kopie van deze brief stuurde hij aan De Robles, die deze vervolgens doorzond aan Alva. In het begeleidende briefje van 16 juni noemt Robles hem "Capitaine Mandeville". Niet alleen hier ontbreekt het voorzetsel "de", maar ook in de andere ons tot dusver bekende bronnen van voor 1568 is dit vaak afwezig.

Na vijf jaar, in april 1574, vertrok Gabriel met "sijn volck" (zijn compagnie) uit Delfzijl naar Leeuwarden, waar het stadhouderlijke Hof was. In Delfzijl werd hij opgevolgd door de Spanjaard Hernando de Bustamente.

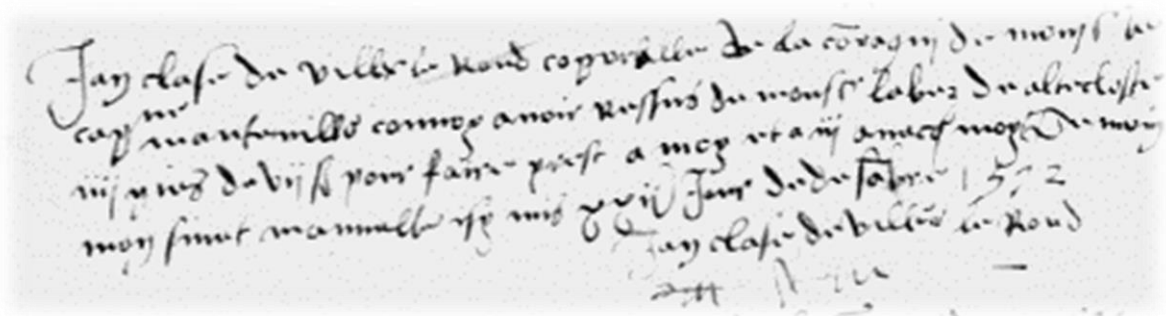
Nicolas de Manteville.

Een jaar eerder was de vijfde zoon, Nicolas de Manteville, uit Delfzijl naar huis teruggekeerd. Nicolas, geboren tegen 1535, woonde in Villers-le Rond. Hij trouwde twee keer, de eerste keer in 1560. Uit het eerste huwelijk had hij een zoon Claude en een dochter Salomé en uit het tweede huwelijk een zoon Albert en de dochters Nicole, Ide en mogelijk Anne. Hij was vaandeldrager (vaandrig) van de *bande d'ordonnance* (een 'compagnie' van het staande leger) waarover Charles graaf van Berlaymont (1510-1578) het bevel voerde.

Nicolas was samen met zijn broer Gabriel in Delfzijl. Hij werd in januari 1570 door De Robles met 40 soldaten naar de Knock (bij Emden) gestuurd, waar ze een schip van de Watergeuzen buit maakten en naar Delfzijl brachten. Na zijn terugkeer was Nicolas van 1573-1579 'lieutenant prévost' van Marville voor Luxemburg. Nicolas overleed voor 10-04-1604.

Leeuwarden: Walen lossen zich op

De vader van de Leeuwarder jongens kan worden vergeleken met de enige soldaat van Gabriel de Manteville in Delfzijl die wel bekend is. In de onderstaande kwitantie uit 1572 wordt 'Jan Clase de Viller le Rond korporaal van de compagnie van monsieur de kapitein Manteville' genoemd.

Jan clase de viller le rond corporaal de la compagnie de monsieur le
capitaine manteville compoy avoir ruffins du moult labus de alrecliff
mij gind de viltz poms fann - pofft a moy ut a mij a meef moey de moy
moy fmit ma malle ofe mis g viltz Jan de du fobru 1572
Jan clase de viller le rond

Er staat Jan Clase, geen Jean in deze Franse tekst. Dit duidt aan dat deze Walen geen Frans maar Lëtzebuergs spraken. Hij komt uit Villers-le-Rond, het plaatsje waar ook Nicolas de Manteville woonde en dat op een kilometer of acht van het stamslot van de Mantevilles ligt. 'Williers-le-Rond' was een enclave van de hertog van Luxemburg en zowel Gabriel als Nicolas waren heer van Villers-le-Rond.

De Brusselse archieven met betrekking tot de Waalse manschappen van Alva's leger in de Noordelijke Nederlanden zouden een licht kunnen werpen op het lot van de vader die we misschien kunnen aantreffen als Jan Michiel uit Mandewille.

In de grensstreek van de 'Gaume' komen genealogisch zowel Michiel als Joannes als patroniemen voor die als achternaam worden gebruikt.

De aanwezigheid van de Walen in Leeuwarden na 1574 en hoe hun militaire eenheden zich in de daarop volgende jaren hebben opgelost, is een vraagstuk op zich. Een bepaalde indruk geeft het artikel van A. Telting, *De Waalsche bezetting te Franeker, 1572-1577*.⁶

Laat de precieze oplossing wat Leeuwarden betreft nog op zich wachten, over de 'Waalse' herkomst van de naam van de Nederlandse Mandevilles hoeft geen twijfel te bestaan. In ieder geval stammen zij niet af van af van Franse Hugenoten of andere Franse immigranten in Nederland.

Zie ook [Genealogische aantekeningen](#).

⁶ Nieuwe Friesche volks-almanak, 1855.

